

بسم الله الرحمن الرحيم

راهکار تربیت نسل متدین برای تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری^۱

چکیده:

مقام معظم رهبری مکرر به اهمیت تدین، استحکام معنویت و روح ایمان در جامعه اسلامی تاکید کرده و بیان نمودند که روحیه‌ی معنویت و تدین نقش مهمی در جامعه‌ی اسلامی دارد از این رو پرورش نسل متدینی که با بهرمندی از تمام ظرفیت‌های معنوی خود زمینه ساز تشکیل جامعه جهانی اسلامی می‌شوند از اهمیت زیادی برخوردار است. باتوجه به منویات رهبر انقلاب یکی از مولفه‌های موثر در تمدن نوین اسلامی، تربیت و پرورش دینی فرزندان است، لذا این مقاله پاسخی بر این پرسش است که از نظر رهبر انقلاب چه راهکارهایی برای تربیت نسل متدین تمدن ساز وجود دارد. مقاله حاضر با روش توصیفی و با بررسی و مطالعه در کتب و مقالات به این نتیجه دست یافت که شناخت و معرفت دینی، ایمان و التزام به دستورات دینی و عمل به موازین دینی مقوله‌ی موثری در پرورش انسان‌های متدین می‌باشد.

کلیدواژه: ایمان، تربیت اسلامی، تمدن، تمدن نوین اسلامی

(سیده زهرا رضایی المشیری، مدرسه علیمه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) قائمشهر)^۱

۱. ایمان:

ایمان از ماده «أ م ن» در دو معنای کلی امنیت و تصدیق به کار رفته است. ضد معنای امنیت، ترس^۲ و خیانت می باشد، که سکون و آرامش قلبی را به همراه دارد.^۳

حالت سکون و آرامش قلبی به عنوان مهم ترین عنصر معنایی در واژه ی ایمان به شمار می رود، چنانچه در روایتی از امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ» پرسش شد، و ایشان در پاسخ فرمودند: «هو الايمان» مراد از سکینه (آرامش) ایمان است^۴ در روایتی دیگر امام باقر علیه السلام می فرماید: «السكينة الايمان»^۵ ایمان سکون قلبیست.

ایمان عبارت است از؛ جای گرفتن اعتقاد در قلب، و انسان مومن هرگز در اعتقاد خودش دچار شک و تردید نمی شود، چون آفت اعتقاد و ضد آن شک و تردید است^۶.

ایمان مرتبه ای فراتر از باورهای فکری در ذهن انسان می باشد که در آیات قرآن کریم و روایت ائمه معصومین علیهم السلام از اسلام به عنوان باورهای فکری به مدء و معاد و نبوت می باشد، به تعبیری دیگر اسلام به معنای سلم قرار دادن و موافق تمام بودن با اصول کلی دین، توحید و نبوت و معاد می باشد^۷.

۲. تربیت دینی:

هر گونه فعالیت هدفمندی است به که منظور ایجاد شناخت و باور به معارف دینی و تقویت آن، گرایش به ارزشها و هنجارهای دینی، و التزام عملی به احکام و دستورهای دینی مطرح شود در

جوهری، الصحاح تاج اللغة و الصحاح العربیة، ج ۵، ص ۲۰۷۱^۲

ابن فارس، معجم مقانیس اللغة، دار الفکر، ج ۱، ص ۱۳۳^۳

(.کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۵/۱)^۴

همان، ج ۲، ص ۳/۱۵^۵

طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱^۶

مصطفوی، رساله لقاء الله، ص ۳۳^۷

و مجموع، زمینه ساز تکوین هویت دینی رشد متعادل دین داری متربی در همه جنبه ها گردد.^۸

قرآن کریم مفهوم تربیت دینی این را گونه بیان می کند : هو الَّذی بعثَ فی الْأُمَمِینَ رَسولاً مِنْهُ یَتْلُو عَلَیْهِم آیَاتِهِ وَ یُزَكِّیهِمْ وَ یُعَلِّمُهُمُ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَةَ إِنَّ وَ کَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلَالٍ مُبِینٍ^۹ (خداوند از میان خود مردم، پیامبر و فرستاده ی خود را برانگیخت تا آیات خدا بر آنها بخواند و آنها را تربیت و تذهیب و کند کتاب خدا را به آنها تعلیم دهد. اگر چه پیش از آشنایی به مبانی تعلیم و تربیت اسلامی آشکار گمراه بوده راه و صحیح زندگانی را درست نمی شناختند)

داوودی معتقد است، تربیت دینی عبارت است از مجموعه اعمال عمدی و هدف دار به منظور آموزش گزاره های معتبر یک دین به افراد دیگر، به نحوی که آن افراد در عمل به نظر و آموزه ها متعهد و پایبند باشند. براساس این تعریف، تربیت دینی منحصر به مسجد، کلیسا یا مدرسه علمیه نیست، بلکه هر در جایی ممکن است تلاشی هدف دار برای آموزش معارف دینی صورت گیرد، خواه مسجد یا منزل هر یا جای دیگر.^{۱۰}

می توان گفت: تربیت دینی مجموعه تدابیر و روشهایی که برای ایجاد، ابقاء و اکمال عقاید، اخلاق و اعمال دینی اتخاذ و اجرا می گردند که در این مقاله به آن پرداخته شده است.
۳. تمدن:

تمدن در لغت، عکس بداوت (بادیه نشینی) است. معادل آن در عربی «حَضَارَةٌ» است. ابن منظور در لسان العرب آورده است که حضارت اقامت در حضر است.^{۱۱}

فرهنگ دهخدا تمدن را به معنای تعلّق به اخلاق شهر و انتقال از خشونت و جهل به حالت ظرافت انس و معرفت معنا کرده است.^{۱۲}

صادق زاده قمصری، تربیت اسلامی، ۱۳۸۰، ۸

جمعه: ۲، ۹

. داوودی، سیر تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، ۱۳۸۳، ۱۰

ابن منظور، لسان العرب، ۱۱

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۷، ۱۲

در اصطلاح علوم اجتماعی «تمدن» همانند بسیاری دیگر از مفاهیم رایج در علوم انسان معنای مورد قبول همگان پیدا نکرده است. ویل دورانت می نویسد: تمدن به شکل کلی آن عبارت است از نظم اجتماعی که در نتیجه وجود آن، خلاقیت فرهنگی امکان پذیر می شود و جریان پیدا می کند.^{۱۳}

پیش از ظهور اسلام، هیچ تمدنی میان مردم سرزمین حجاز وجود نداشت و اسلام با آموزه های ناب آسمانی برنامه ای استوار و همسو با خواسته ی فطری بشر به ارمغان آورد و برای تعالی و پیشرفت فرد و جامعه در حوزه های معرفتی و عقیدتی، اخلاقی و فرهنگی، اقتصادی و صنعتی و سیاسی نظامی، احکام و تعالیمی را بیان فرمود که زمینه پیدایش جامعه ای نو، موسوم به جامعه اسلامی فراهم شد. این جامعه نوپا به رغم محرومیت از مدیریت مطلوب اسلامی، به میزان بهره مندی و پایبندی به تعالیم اسلامی شبی از پیشرفت و تمدن اسلامی را به ظهور رساند.^{۱۴}

۴. تمدن نوین اسلامی:

معظم رهبری درباره معنا و چیستی تمدن نوین اسلامی می فرمایند: تمدن نوین اسلامی به معنای پیشرفت همه جانبه می باشد، اگر ما به دنبال یک مصداق عینی و خارجی برای درک معنای تمدن نوین اسلامی باشیم می توانیم بگوییم هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی می باشد.^{۱۵}

و این پیشرفت همه جانبه دو بخش اصلی دارد. مقام معظم رهبری در این باره می فرمایند: «[یک بخش] بخش ابزاری است؛ یک بخش دیگر، بخش متنی و اصلی و اساسی است. آن بخش ابزاری چیست؟ بخش ابزاری عبارت است از همین ارزش هایی که ما امروز به عنوان پیشرفت کشور مطرح می کنیم: علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بینالمللی، تبلیغ و ابزارهای تبلیغ؛ اینها همه بخش ابزاری تمدن است، وسیله است. [بخش

^{۱۳} دورانت، تاریخ تمدن، ۱۳۶۷

^{۱۴} نصر، علم تمدن در اسلام، ۱۳۵۱

^{۱۵} (بیانات رهبری در دیدار جوانان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳)

دوم: [اما بخش حقیقی چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل میدهد که همان سبک زندگی است که عرض کردیم. این، بخش حقیقی و اصلی تمدن است مثل مسألة خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس و...؛ اینها آن بخشهای اصلی تمدن است که متن زندگی انسان است.^{۱۶}

وعده حتمی الهی و یک قاعده قرآنی است که «هر جامعه‌یی، هر فردی، هر مرد و زنی که عمل صالح انجام دهد و مؤمن باشد، ما حیات طیبه به او خواهیم داد. این حیات طیبه، امروز در جامعه‌ی ما محسوس است»⁸¹.

پدر و مادر در تربیت دینی علاوه بر تبیین آثار عمل صالح برای فرزندان خویش باید. زمینه سازی برای انجام عمل صالح برای ایشان مهیا کنند. اولاً با ترغیب و تشویق و حمایت خود ثانیاً با ارج و ارزش نهادن برای عمل صالح و ثالثاً با معرفی و ارتباط با الگوهای غیرمستقیم. رابعاً مشارکت دادن فرزندان در اعمال صالح. خامساً بیان فضیلت اعمال نیک تلاش کنند و... تا فرزندان از بدو کودکی با اعمال و رفتار صالح عجین بشوند.

نتیجه گیری:

توجه به دیدگاه های مقام معظم رهبری در خصوص مفهوم تمدن اسلامی نشان می‌دهد که ایشان در یک نظام فکری مشخص و بر اساس تعالیم انبیاء و اولیای الهی هدف انقلاب و نظام اسلامی را تحقق تمدن نوین اسلامی در جهان می دانند و برای دستیابی به این هدف جهت گیری و مسیر مشخصی را در نظر دارند.

بررسی مجموع بیانات ایشان در حوزه ی مورد مطالعه بیانگر این است که ایشان تعریف مشخص و روشنی از مفهوم تمدن اسلامی و همچنین مسیر دستیابی به آن دارند و تمدن اسلامی را متشکل

بیانات در دیدار زائرین و مجلین حرم مطهر رضوی ۱۳۷۰/۰۱/۲۹⁸¹

از دو بخش ایزاری و متنی و حقیقی یا به عبارتی همان سبک زندگی میدانند و معتقدند که برای تحقق تمدن نوین اسلامی مهمتر از پیشرفت در بخش ایزاری یعنی پیشرفت در علوم، فناوری و اقتصاد و... باید شیوه و سبک زندگی مردم در جامعه بر اساس اصول و آموزه‌های اسلامی باشد.

ایشان اسلام و عمل به قرآن و پایبندی به این دو، رمز بقای نظام اسلامی و اقتدار آن است، پس برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی باید سبک زندگی مردم جامعه بر اساس اصول و قواعد آموزه‌های دینی باشد از این رو شکل‌گیری سبک زندگی اسلامی نیازمند به پرورش انسان‌ها بر مدار دین است، باتوجه به بیانات حضرت آقا برای پرورش نسل متدین، شناخت آموزه‌های دینی، ایمان و التزام به اصول و احکام دینی و عمل به آنها باید مورد توجه والدین و نظام تربیتی و آموزشی جامعه قرار گیرد.

فهرست منابع:

قرآن

نهج البلاغه

ابن منظور، ابوالفضل، محمدبن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارصادر، ۱۴۱۴ق

أحمد بن فارس بن زكرياء القزويني الرازي، أبو الحسين (المتوفى: ٣٩٥هـ)، معجم مقاييس اللغة،
عبد السلام محمد هارون، بيروت: دار الفكر، ١٣٩٩هـ - ١٩٧٩م

امام خميني، سيدروح الله، والايه فقيه: حكومت اسلامي، تهران: مؤسسه آموزشي پژوهشي امام
خميني (ره)، ١٣٨٥ هـ.ش

اميني نجفي، محمد، سيري در الغدير، قم: محمد اميني نجفي، ١٣٧٠ هـ.ش

هجري ١٤٢٩ انصاري، قدرت الله، موسوعة أحكام الأطفال و أدلتها، قم: مركز فقهی ائمه اطهار (ع)
قمري

اول، شماره ٤، صص ٥٣-٣١

ايمان در آيات و روايات، راسخون، مرداد ١٤٠٠ هـ.ش

بختياري نصرآبادي، حسين علي، نوروزي، رضاعلي (١٣٨٣) تأثيرآموزه هاي تربيت ديني بر فرهنگ
و تمدن ايران. مجله رويکرد نوين اسلامي، سال

بلند همتان، كيوان، "جاگاه مفهوم ايمان در تربيت اسلامي"، فصلنامه علمي - پژوهشي تربيت
اسلامي، بهار ١٣٩٢

جان احمدي، فاطمه، تاريخ فرهنگ و تمدن اسلامي، تهران: انتشارات نشر معارف، ١٣٨٨ ه.ش

جمالي، مصطفى، استمرار انقلاب به کدام روايت؟ قم: تمدن نوين اسلامي، ١٣٩٤ هـ.ش

جوادي آملی، عبدالله، قرآن، در قرآن، تفسير موضوعي، ج ١، قم: انتشارات مؤسسه اسراء، چاپ
دوم، ١٣٧٨ ش

الجوهري، أبو نصر، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربية، (احمد عبدالغفور)، بيروت: دارالفكر، ١٤٠٧ق

حراني، ابو محمد، تحف العقول، ترجمه: صادق حسن زاده، انتشارات نگاران قلم، ١٣٩٦ هـ.ق

حسيني خامنه‌اي، سيد علي، طرح کلي اندیشه اسلامي در قرآن، گردآوری: صهبا، قم: مؤسسه
فرهنگي ايمان جهادي، ١٣٩٢

داوودی، محمد، سیر تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳
ه_ش

دورانت، ویل، تاریخ تمدن، ترجمه: احمد آرام و دیگران، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی،
۱۳۶۷ ه_ش

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ه_ش

رحمانی تیرکلایی، حسین، "بررسی تأثیر معنویت و ایمان بر تقویت فرهنگ عمومی از منظر قرآن،
حدیث و عرفان"، فصلنامه علمی عرفان اسلامی، سال هفدهم، شماره ۶۷، بهار ۱۴۰۰

سید حسین، شرف الدین، "نقش عوامل معنوی در رویش و بالندگی تمدن"، فصلنامه علمی -
ترویجی پژوهشهای مهدوی، سال چهارم، شماره ۱۴، پاییز ۱۳۹۴

"شکرانی، یاسین، "واکاوی نقش تعلیم و تربیت مبتنی بر قرآن کریم در تمدن سازی نوین اسلامی
صادق زاده قمصری، علی رضا، تربیت اسلامی، تهران: نشر تربیت اسلامی، ۱۳۸۰ ه_ش

طباطبایی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن - ج ۱، قم: دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به
جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)، ۱۳۷۴ ه_ش

فرمehنی فراهانی، محسن و خاری آرانی، مجید، تربیت دینی زمینه ساز تمدن نوین اسلامی،
مجموعه

قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ هفتم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ ه_ش

کدام شناخت؟ (شناخت دینی از منظر شناخت شناسی تکاملی، خردنامه همشهری، بهمن ۱۳۸۶،
شماره ۲۳

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، غفاری، علی اکبر، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۶۳ ه_ش

محمدی پویا، فرامرز، " تربیت تمدن ساز نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه مقام معظم رهبری"،
نشریه علمی پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و هشتم، دوره جدید، شماره
۴۶، بهار ۱۳۹۹

مصطفوی، حسن، رساله لقاء الله، مرکز نشر علامه مصطفوی، بی تا
مطهری، مرتضی، انسان در قرآن، قم: انتشارات صدرا، ۱۳۸۳ هـ_ش
مطهری، مرتضی، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، انتشارات صدرا، چاپ اول، ۱۳۷۴ هـ_ش
مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۱۳، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۷۷ هـ_ش
مطهری، مرتضی، مسئله شناخت، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۶۸ هـ_ش
مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی، دانشگاه شاهد، ۱۳۹۴ هـ_ش
مهدیاری، طاهره، "نقش معارف و متون دینی در هویت کودکان"، اولین همایش ملی هویت کودکان
در پیش دبستانی، یزد، ۱۳۹۷
نصر، سید حسن، علم تمدن در اسلام، ترجمه: احمد آرام، تهران: اندیشه، ۱۳۵۱ هـ_ش
نمازی زاده، احسان، لطیف مثل پرنیان، انتشارات قیسات، چاپ دوم، ۱۳۹۷ هـ_ش
نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ ق
نیکویی، مریم، " جایگاه معرفت در تمدن نوین اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری، کنفرانس ملی
مؤلفه های تمدن ساز در بیانیه گام دوم انقلاب